

SKALA SAMOPROCJENE SOCIJALNOG PONAŠANJA ADOLESCENATA

Nataša Vlah

Učiteljski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci
Rijeka, Hrvatska

Darko Lončarić

Učiteljski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci
Rijeka, Hrvatska

Sanja Tatalović Vorkapić

Učiteljski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci
Rijeka, Hrvatska

Sažetak:

Cilj je konstruirati i predložiti Skalu samoprocjene socijalnog ponašanja adolescenata koja koristi semantički diferencijal, a struktura skale pokušat će se replicirati u glavnom istraživanju. Metoda semantičkog diferencijala korištena je uz oslon na postmodernistički koncept refleksivne projekcije osobnosti. U predistraživanju s 300 učenika strukovnih škola (58% muških; od 15 do 19 godina, $M=16.06$, $SD=0.96$) utvrđena su ukupno 64 para pridjeva koji su utemeljeni u implicitnim teorijama ličnosti. Faktorska struktura provjerena je eksploratornom faktorskom analizom i odabrane su čestice koje čine supskale zadovoljavajućih metrijskih karakteristika: Konvencionalnost, Samoisticanje i Socijabilnost. Struktura skale replicirana je u glavnom istraživanju provedenom s 1125 učenika strukovnih škola (63% muških; 15 do 18 godina, $M=16.46$, $SD=1.01$). Uočene su relativno visoke prosječne vrijednosti rezultata na svim supskalama. Interkorelacije su među supskalama visoke i pozitivne što upućuje na povezanost promatranih samoprocjena. Utvrđeno je da adolescentice imaju statistički značajno viši rezultat na Konvencionalnosti i Socijabilnosti od adolescenata. Analiza razlika po dobnim skupinama ukazuje da skupina sedamnaestogodišnjaka ima najniže prosječne rezultate na sve tri supskale. U raspravi se interpretiraju dobivene dimenzije samoprocjene ponašanja adolescenata te se impliciraju mogućnosti uporabe dobivenih rezultata u savjetodavnom radu u strukovnim školama.

Ključne riječi: adolescenti, metoda semantičkog diferencijala, samoprocjena ponašanja, učenici strukovnih škola

Uvod

Adolescencija je razdoblje od 11. do 21. godine života kada se pored tjelesnih zbivaju znatne emocionalne, intelektualne i promjene u socijalnim odnosima. Kod većine to je vrijeme buntovništva, ispitivanja granica, naglih promjena raspoloženja, unutrašnjih sukoba i sukoba s okolinom. Predadolescencija ili rana adolescencija koja traje od 11. do 14. godine često je karakterizirana drskim, bučnim ponašanjem i prkosnim suprotstavljanjem pa se zato često naziva i fazom opozicije. Adolescencija u užem smislu koja traje od 15. do 18. godine, odnosno srednja adolescencija, obilježena je traženjem neovisnosti u svim područjima, dok je postadolescencija ili tzv. kasna adolescencija koja traje od 19 do 23 godine, vrijeme kada adolescent ulazi u svijet odraslih, počinje bolje prihvaćati uloge odraslih, formira svoj spolni i profesionalni identitet (Lu-

ca-Mrđen, Milanović Lambeta, Škovrlj i Bačan, 2006; Sujoldžić, Rudan i De Lucia, 2006). Tijekom srednje adolescencije identitet i stavovi još su uvijek u formiranju i, premda relativno stabilniji nego u periodu rane adolescencije, još su uvijek: a) razvojno nedefinirani jer pojedinci nisu imali još dovoljno prilika za potvrđivanje svojih stavova i identiteta kroz životna iskustva i b) podložni vanjskim utjecajima, dakle između ostalog i odgojnim. Dio adolescenata, u nastojanju da dosegnu percepciju zrelosti u tzv. odraslom svijetu, postiže osjećaj zrelosti prakticirajući neka rizična ponašanja, kao što su pušenje cigareta i pijenje alkohola, stupanje u seksualne odnose ili vršenje kaznenih djela (Baumrind, 1987, Newcomb i Bentler, 1988, Jessor, 1992, prema Galambos i Tilton-Weaver, 2000; Galambos, Albrecht, Jansson 2009) pa im stoga povremeno ili stalno treba pomoć i podrška u odrastanju. Prema savjetodavnoj metodi realitetne terapije/teorije izbora savjetnik umjesto vanjske prisile nastoji da adolescent sam procjenjuje vlastito ponašanje i na osnovi te samoprocjene planira postupke kojima će zadovoljavati svoje potrebe na adekvatniji, društveno prihvatljiviji način (Glasser, 2000). Ne analizira se prošlost, nego se nastoji uspostaviti odnos povjerenja i međusobnog prihvaćanja. Preuzimanje odgovornosti za odabir ponašanja kojim će se unaprijediti kvaliteta vlastitog života ključno je za kvalitetnu promjenu ponašanja (Haight i Shaughnessy, 2003; Zeeman, 2006). Ljudsko je ponašanje motivirano iznutra te svatko od nas bira svoja ponašanja ne bi li zadovoljio neku od bazičnih psiholoških potreba (Gamble i Watkins, 1983; Rose, 2003). Slijedom navedenoga želimo provjeriti mogućnost utvrđivanja latentne strukture razumijevanja procjena ponašanja adolescenata. Aplikativna je svrha takvog uvida i bolje razumijevanje njihove polazišne osnove za savjetodavni rad u postupcima korekcije i transformacije nepoželjnog socijalnog ponašanja¹ kao što je vršnjačko nasilje. Budući da u Hrvatskoj nije poznata skala koja daje mogućnost samoprocjene adolescenata u vlastitom socijalnom ponašanju, a takva je skala autorima rada trebala poslužiti u usporedbi s nekim drugim konstruktima² kao što je ponašanje adolescenata u socijalnim sukobima (Vlah i Tatalović Vorkapić, 2012) i klasifikacija adolescenata na razinama problema u ponašanju (Vlah, 2013), trebalo ju je izraditi i predstaviti. Kao što je vidljivo iz kratkog teorijskog uvoda, kreće se od psihoanalitičke teorije, a primjenjuje ju se u suvremenom humanističkom diskursu.

Sociološki pojam refleksivne projekcije osobnosti na zanimljiv način objašnjava suvremeni način fragmentiranog i participativnog života u kojemu odrastaju mladi danas. Javlja se između modernističkog i postmodernističkog društvenog konteksta, čiji su začetci u sociološkoj teoriji strukturacije (Giddens, 1991, 1994, prema Zlatar, 2008). Refleksivna projekcija osobnosti u svakodnevnom životu utječe na izbor ponašanja. To se provodi kroz *monitoring* (svojevrсно nadgledanje ili samopromatranje) osobe, što za sobom povlači refleksivnost identiteta i mogućnost izbora. „Refleksivnost je u tom smislu orijentirana na osobu samu, što znači da je pojam objašnjen u odnosu pojedinca prema samome sebi: kroz traganje za samoidentitetom, usmjerenje i uspostavljanje osobe” (Zlatar, 2008:162). Refleksivnost identiteta tako determinira spektar izbora ponašanja te je, čini se, obilježje modernog načina života u širem smislu. U užem smislu ovaj se koncept može promatrati unutar razdoblja adolescencije. Refleksivna projekcija osobnosti povećava kapacitet u nadgledanju ponašanja te pruža mogućnost adolescentu da promijeni vlastito ponašanje ako to njegova socijalna okolina traži od njega. Uz termin refleksivnosti identiteta vezuju se implicitne teorije ličnosti i inteligencije prema kojima se pojedinci razlikuju s obzirom na svoje uvjerenje da su njihove sposobnosti više ili manje podložne promjeni (Dweck, Chiu i Hong, 1995; Spinath, Spinath, Reimann, Angleitner, 2003). Implicitne teorije također upućuju važnost samodefiniranja i vlastitog uvjerenja o tome u kojoj je mjeri moguće mijenjati vlastite osobine/sposobnosti ako bi ta promjena dovela do bolje životne prilagodbe (Ziegler i Stoeger, 2010).

¹ Socijalno ponašanje se ovdje razumijeva kao sveukupnost verbalnih i neverbalnih interakcija koje pojedinac ima sa ljudima u svojoj okolini. Ova nam definicija koristi u užem poimanju sposobnosti adolescenta za konstruktivnu aktivnost i pozitivan emocionalni odnos prema okolini što je prema Bregant (1968) prvi zahtjev socijaliziranog života.

² Unutar istog istraživačkog projekta Nataše Vlah „Razine rizika za probleme u ponašanju, obrasci ponašanja u socijalnim sukobima i samoprocijenjeno ponašanje adolescenata učenika strukovnih škola u Rijeci“.

Nakon što smo prethodno ukratko elaborirali premisu kako se ponašanjem reflektira doživljaj osobnosti adolescenta, u svrhu konstrukcije mjernog instrumenta bilo je potrebno elaborirati dosad poznate razvojne teorije ličnosti. Začetnik psihoanalitičkog pristupa S. Freud (Rief, 1955; Moser, 2006) svoj je rad usmjerio na proučavanje razvojnih faza u ranim godinama djetetova života, smatrajući da su ključni za funkcioniranje u odrasloj dobi. Unutar ovog shvaćanja smatra se da do teških smetnji socijalizacije, odnosno usvajanja društvenih normi, dolazi kada je identifikacija s roditeljima nasilno prekinuta u ranoj razvojnoj dobi. „Procesi socijalizacije koji idu djetetovim razvojnim linijama (razvoj ega i mehanizmi obrane kao što su imitacija ili oponašanje roditelja, identifikacija do introjeksijske roditeljske autoriteta u formiranju stvarnog zakonodavca, odnosno superega koji iznutra regulira kontrolu nagona) štite dijete od potencijalnih delinkventnih tendencija“ (Marangunić, 2004:131). Dakako, moguće je i suprotno da su asocijalnost i kriminalnost roditelja uključeni u djetetov superego uz pomoć identifikacije. Osim toga, rani odnosi na relaciji majka-dijete neki su od ključnih mehanizama zdravog psihosocijalnog razvoja, odnosno reguliranja unutarnjih i vanjskih procesa. Self, pojam koji se javlja tek u periodu adolescencije, zapravo je ego i budući da u ranom djetinjstvu dijete još nema tu sastojnicu ličnosti, tu ulogu ega preuzima majka. Majka tako uči dijete komunicirati i uspostavlja se svojevrsna osnova budućeg dovršavanja formiranja identiteta u adolescenciji. Lacković-Grgin (2006) navodi kako je privrženost roditeljima prvi zaštitni faktor u prevenciji zloporabe konzumiranja alkohola i droga kod adolescenata u Hrvatskoj. Slijede ga predanost školi, posvećivanje prosocijalnim aktivnostima i religioznost. Vodeći teoretičari psihosocijalnog pristupa adolescenciji K. Lewin, E. Erikson i R. Havighurst počeli su naglašavati važnost interakcije biološke strukture osobe i njezine okoline. Lewin (1939) u svojoj teoriji polja iznosi ključni koncept o razvoju ličnosti tvrdeći da je ponašanje funkcija osobe i njezine okoline. Osoba i njezina okolina neprestano su u interakciji. U Eriksonovoj teoriji psihosocijalnog razvoja (Erikson i Erikson, 1997; Munley, 1975; Cross, 2001) adolescencija je najznačajnije doba za formiranje ličnosti te se u toj razvojnoj fazi javlja kriza identiteta. U njezinom razrješavanju, odnosno formiranju socio-emocionalnog, seksualnog i fizičkog identiteta, adolescent u svom ponašanju istražuje mogućnosti alternativnih ponašanja i eksperimentira s ulogama. U tome su mu procesu vrlo važne vršnjačke grupe jer predstavljaju modele za učenje uloga i određuju standarde ponašanja u ulogama. Prema Havigurstovoj teoriji razvojnih zadataka (1972; Manning, 2002) razvoj se promatra kao usklađivanje pojedinačnih osobnih potreba s društvenim zahtjevima. Tako razvojni zadaci mogu ovisiti o biološkim i o kulturalnim ili socioekonomskim razlikama svakog adolescenta, a odnose se na zadatke: a) postizanja emocionalne nezavisnosti od roditelja i drugih odraslih, b) pripremanja za profesionalno djelovanje i s tim u vezi postizanje ekonomske neovisnosti i c) pripremanja za brak i obiteljski život. Naposljetku, razvojno-kognitivni pristupi adolescenciji polaze od postavke da kognitivni razvoj u adolescenciji omogućuje mladima drugačiju procjenu ne samo fizičkoga svijeta nego i socijalnog svijeta u kojem žive. Orijentirani na urastanje u svijet odraslih, zahvaljujući sposobnosti refleksivnog i apstraktnog mišljenja, oni počinju kritički evaluirati taj svijet. (Piaget, 1953). Dok djeca neprikosnoveno vjeruju autoritetima, poštuju pravila i ne pokušavaju ih mijenjati, adolescenti relativiziraju snagu autoriteta i prolaze kroz pojedine faze moralnog rezoniranja. Prema Selmanovoj teoriji socijalne kognicije (Selman, 1975) povećane kognitivne sposobnosti, kojih adolescenti bivaju sve svjesniji, mogu dovesti do tzv. novog oblika pojave *egocentrizma*. Taj se oblik ogleda u svijesti o svojim idejama i u tome da radije slušaju sebe nego druge, postaju introspektivniji i misle da su u centru pažnje te nerijetko priređuju predstave za svoju zamišljenu publiku.

Dakle, teorije adolescentskog psihološkog razvoja pomažu boljem razumijevanju zakonitosti razvoja osobnosti i samorefleksije ponašanja kod adolescenata.

CILJ I ZADACI

Cilj je konstruirati i predložiti Skalu samoprocjene socijalnog ponašanja adolescenata koja koristi semantički diferencijal, a struktura skale pokušat će se replicirati u glavnom istraživanju. Specifični zadaci kojima će se ostvariti navedeni cilj uključuju teorijski i empirijski vođenu konstrukciju skale samoprocjene ponašanja adolescenta s formatom odgovora tipa semantičkog diferencijala. Provjerit će se faktorska struktura na inicijalnom setu čestica te će se eksploratornom analizom odabrati čestice koje čine supskale zadovoljavajućih metrijskih karakteristika. Struktura skale pokušat će se replicirati u glavnom istraživanju u kojem će se dodatno provjeriti metrijske karakteristike i utvrditi jesu li rezultati na dobivenim skalama povezani s osnovnim demografskim karakteristikama ispitanika poput spola i dobi ispitanika. Racionala za primjenu metode semantičkog diferencijala leži u činjenici da se radi o ispitivanju koje bi moglo biti razumljivije za adolescentsku populaciju, a ujedno pruža mogućnost iskrenijeg i nepristranog odgovaranja za razliku od tipične upitničke forme (Nathan, Marsella i Horvath, 1999; Friberg, Martinussen i Rosenvinge, 2006).

METODA

Ispitanici

U predistraživanju sudjelovalo je 300 adolescenata i adolescentica (58% muških, raspona dobi od 15 do 19 godina, $M=16.06$, $SD=0.96$). Ispitanici su polaznici triju strukovnih škola u Rijeci. U istraživanju je sudjelovalo 1125 u glavnom istraživanju, odnosno 1125 učenika iz osam strukovnih škola u Rijeci, 63% muških ispitanika, 19.7% petnaestogodišnjaka, 33.2% šesnaestogodišnjaka, 28.1% sedamnaestogodišnjaka, 17.5% osamnaestogodišnjaka, 1.2% devetnaestogodišnjaka i 0.2% dvadesetogodišnjaka. Kategorija devetnaestogodišnjaka i dvadesetogodišnjaka spojena je u jedinstvenu kategoriju osamnaestogodišnjaka kojih je u konačnoj analizi podataka bilo 18.9%. Dakle, raspon dobi je od 15 do 18 godina ($M= 16.46$, $SD=1.01$).

Instrumentarij

U predistraživanju su osmišljena 64 para suprotnih pridjeva za samoprocjenu ponašanja koji sadržajno opisuju moguće dimenzije ponašanja. Radi izbjegavanja pristranosti lakog pristajanja na ona pitanja s pozitivnim konotacijama (engl. „acquiescence bias“), u radu se za izradu skale koristilo metodom semantičkog diferencijala. Istraživanja su pokazala da je tzv. lako pristajanje na ponuđene odgovore zapravo kognitivni stil (Knowles i Nathan, 1997) te djelomično i automatski proces kod onih ispitanika koji odgovor DA (engl. „yea-sayers“) daju mnogo brže i lakše od drugih (Knowles i Condon, 1999). Pored toga, u onim istraživanjima koja su se koristila skalom s pitanjima na koja se odgovara metodom Likertova-tipa, pokazalo se da postoje značajne sistematske pogreške u odgovaranju ispitanika u smislu da imaju tendenciju prenaplašavati svoje dobre strane uz istovremeno ignoriranje onih loših (Furnham, 1986). Nadalje, kod primjene istih skala, a da bi se izbjegla prije spomenuta pristranost tipa lakog pristajanja na pitanja s pozitivnim konotacijama, korištene su negacije sličnih pitanja, odnosno inverzne verzije istih pitanja³, što je onda rezultiralo novim pogreškama jer su se ta pitanja doživjela prilično kontra-intuitivno (Friberg, Martinussen i Rosenvinge, 2006). Stoga se pokazalo da bi primjena metode semantičkog diferencijala mogla biti adekvatna alternativa korištenim negacijama koje su služile za smanjenje pristranosti tipa lakog pristajanja (Friberg, Martinussen i Rosenvinge, 2006), a što je ujedno i argumentacija primjene iste metode u ovom radu. Svaki

³ Primjer: „Osjećam se nekompetentnim za rad s mladima delinkventnog ponašanja“ i „Ne osjećam se nekompetentnim za rad s mladima delinkventnog ponašanja“

par pridjeva kojim se procjenjuje sveukupno vlastito ponašanje predstavlja jednu varijablu. Vrijednosti samoprocjene ponašanja izgledale su kao na primjeru: „Procjenjujem da je moje sveukupno ponašanje...“ *primjereno 3 2 1 1 2 3 neprimjereno*“. Pri unosu podataka u bazu na kojoj je provedena statistička obrada, vrijednosti su rekodirane tako da je procjena na dijelu skale u primjeru „3 neprimjereno“ rekodirana u vrijednost 1, a procjena na dijelu skale „primjereno 3“ rekodirana u vrijednost 6. Ostali odgovori rekodirani su na korespondentan način.

Temeljem rezultata dobivenih u predistraživanju u glavnom dijelu istraživanja testirana je faktorska struktura utvrđena u predistraživanju *Skale samoprocjene socijalnog ponašanja* sačinjena od 23 čestice grupirane u supskale Konvencionalnost (9 čestica; $\alpha=0.90$), Samosticanje (7 čestica; $\alpha=0.82$) i Socijabilnost (7 čestica; $\alpha=0.88$). Potvrđena je faktorska struktura dobivena u predistraživanju i dobiveni su zadovoljavajući koeficijenti pouzdanosti tipa unutarnje konzistencije (Cronbach alpha).

Postupak prikupljanja i obrade podataka

Podaci za predistraživanje prikupljeni su školske 2008./2009. godine a za glavno istraživanje 2009./2010. godine u grupama od približno 20-25 učenika tijekom nastave. Razvoj skale koja se predstavlja u ovom radu proveden je u sklopu šireg projekta usmjerenog na poremećaje u ponašanju, stavove o socijalnim sukobima i samoprocjene socijalnog ponašanja. Cijeli protokol anonimnog i dobrovoljnog prikupljanja podataka trajao je jedan školski sat pri čemu je učenicima bilo potrebno približno 20 minuta za ispunjavanje Skale samoprocjene socijalnog ponašanja. Za realizaciju cilja istraživanja nakon provedenog predistraživanja utvrđena je faktorska struktura Skale samoprocjene socijalnog ponašanja, deskriptivni pokazatelji i interkorelacije supskala te spolne i dobne razlike u rezultatima dobivenih subskala.

REZULTATI

Predistraživanje

Na prikupljenim podacima provedene su osnovne deskriptivne analize na svim varijablama. Na rezultatima prikupljenim u predistraživanju na setu od 64 čestice semantičkog diferencijala provedena je eksploratorna komponentna analiza s ciljem reduciranja većeg broja varijabli u manji broj teorijski interpretabilnih faktora. Također je napravljen odabir čestica koje bi u glavnom istraživanju rezultirale stabilnom faktorskom strukturom i pouzdanim supskalama samoprocjene ponašanja. Faktorska analiza na glavne komponente izdvojila je 13 faktora s karakterističnim korijenom većim od 1. Značajni faktori objasnili su 64.79% varijance rezultata skale. Kosokutna (Oblimin) rotacija 13 faktora s ciljem postizanja jednostavne i interpretabilne faktorske strukture nije bila moguća što je ukazivalo na potrebu za provjerom jednostavnije strukture. Na to je ukazao i rezultat Cattellovog Scree testa koji je sugerirao jednofaktorsku strukturu pri čemu treba primijetiti da do ujednačenog i blagog opadanja karakterističnog korijena dolazi nakon 3. faktora (karakteristični korijen za prvih 6 faktora: 23.43; 2.88; 2.17; 1.79; 1.61; 1.54). S ciljem postupnih promjena kojima bi se mogli identificirati faktori koji bi bili teorijski relevantni, interpretabilni, ali i bez znatnijeg preklapanja istih čestica u različitim faktorima, odlučili smo provjeriti strukturu sa tri zadržana faktora. Zadržavanjem triju faktora objašnjeno je 44.45% varijance rezultata skale. Provedena je kosokutna rotacija nakon koje su utvrđene znatne korelacije među faktorima ($r_{1-2}=0.25$; $r_{1-3} = 0.67$; $r_{2-3} =0.27$). Mnoge čestice u matrici obrasca nisu imale zasićenja veća od 0.3 niti na jednom od tri zadržana faktora. Također, mnoge su čestice imale vrlo niske komunalitete (manje od 0.3). Te su čestice izostavljene iz daljnjih analiza. Izostavljene su i čestice koje su imale veća zasićenja (veća od 0.3) na dva ili tri faktora, kako bi poboljšali diferencijalnu valjanost zadržanih faktora i korespondentnih subskala.

Tako je u drugom koraku predistraživanja dobivena trofaktorska struktura seta od 23 čestice. Karakteristični korijen za sva tri zadržana faktora bio je veći od 1 (9.50, 1.78 i 1.43), a faktori su objasnili 55.26% varijance rezultata zadržanih čestica. Također, niti jedna čestica nije imala komunalitet niži od 0.37. U predistraživanju su na taj način utvrđena tri interpretabilna faktora (23 čestice raspoređene u tri subskele) zadovoljavajuće diskriminantne valjanosti.

Glavno istraživanje

Faktorska struktura dobivena u drugom koraku predistraživanja replicirana je i u glavnom istraživanju. Komponentnom analizom izdvojena su tri faktora (karakteristični korijen za prva 4 faktora: 8.14, 1.92, 1.62 i 0.87) koji ukupno objašnjavaju 50.75% varijance rezultata. Niti jedna čestica nije imala komunalitet niži od 0.35. Pregledom matrice obrasca (Tablica 1) vidljivo je da su uglavnom zadovoljeni Thurstonovi (1947) kriteriji jednostavne faktorske strukture. Samo dvije čestice imaju višestruka zasićenja (zasićenja veća od 0.3 na dva faktora), a čak i u tim slučajevima više zasićenje imaju na onom faktoru kojem čestica teorijski pripada. S obzirom na faktorska zasićenja iz matrice obrasca faktore smo nazvali F1=Konvencionalnost, F2=Samoisticanje i F3=Socijabilnost. I u ovom slučaju utvrđene su relativno visoke korelacije među faktorima (apsolutne vrijednosti korelacija: $r_{1-2}=0.38$; $r_{1-3}=0.46$; $r_{2-3}=0.38$) što ukazuje na primjerenost kosokutne rotacije faktorskih osi.

Tablica 1: Faktorska struktura Skale samoprocjene socijalnog ponašanja – matrica obrasca

	Faktori		
	1. Konvencionalnost	2. Samoisticanje	3. Socijabilnost
poslušno - neposlušno	0.80		
smireno - nervozno	0.71		
umjereno - neumjereno	0.71		
primjereno - neprimjereno	0.68		
odobravano - neodobravano	0.67		
uredno - neuredno	0.59		
promišljeno - nepromišljeno	0.58		
pravilno - nepravilno	0.53		
moćno - nemoćno		0.77	
energično - bezvoljno		0.69	
ponosno - poniženo		0.67	
ciljano - besciljno		0.60	
ubrzano - usporeno		0.60	
važno - nevažno		0.57	
vrijedno - bezvrijedno	0.37	0.48	
priznato - nepriznato	0.34	0.44	
prijateljsko - neprijateljsko			-0.83
toplo - hladno			-0.76
društveno - nedruštveno			-0.76
prisno - otuđeno			-0.62
ugodno - neugodno			-0.61
suosjećajno - nesuosjećajno			-0.60
podržavano - nepodržavano	0.34		-0.38

Prvi faktor ima najviše zasićenje na marker varijabli poslušno-neposlušno, a prema veličini zasićenja slijede redom varijable smireno-nervozno, umjereno-neumjereno, primjereno-neprijemjeno, odobravano-neodobravano, uredno-neuredno, promišljeno-nepromišljeno i pravilno-nepravilno. Radi se o česticama kojima se kod sebe percipira i samoprocjenjuje pona-

šanje koje proizlazi iz vrlo dobre promišljenosti i samokontrole s očekivanjem odobravanja od strane autoriteta (odraslih). Stoga smo ovaj faktor nazvali KONVENCIONALNOST, a prepoznajemo ga u teoriji kao prilagođenost očekivanjima odraslih osoba iz bliže okoline. Veći rezultat na supskali samoprocjene Konvencionalnost vezan je uz prvi prilog (npr. poslušno =6, neposlušno=1) pa stoga veći rezultat na supskali ukazuje na veću konvencionalnost. Cronbach Alpha koeficijent pouzdanosti je 0,859. Prema Tablici 1 drugi je faktor determiniran marker varijablom moćno-nemoćno, a slijede je energično-bezvoljno, ponosno-poniženo, ciljano-besciljno, ubrzano-usporeno, važno-nevažno, vrijedno-bezvrijedno i priznato-nepriznato. Može se reći da su to obilježja samoprocjene ponašanja koja proizlaze iz želje da se pojedinac istakne i nametne svojoj socijalnoj okolini. Ovaj smo faktor nazvali SAMOISTICANJE, a prepoznajemo ga u teoriji pretpostavljene impulzivne egocentričnosti u ponašanju srednjih adolescenata. Veći rezultat na subskali Samoisticanje vezan je uz prvi prilog (npr. moćno=6, nemoćno=1) pa stoga veći rezultat na skali ukazuje na veće samoisticanje. Cronbach Alpha koeficijent pouzdanosti je 0.81. Treći faktor ima najviše zasićenje na marker varijabli koja se odnosi na samoprocjenu ponašanja kao prijateljsko-neprijateljsko, a slijede je ove samoprocjene ponašanja: toplo-hladno, društveno-nedruštveno, prisno-otuđeno, ugodno-neugodno, suosjećajno-nesuosjećajno i podržavano-nepodržavano. Taj smo faktor, prema dobivenim rezultatima, nazvali SOCIJABILNOST, a u odnosu na pretpostavljenu teoriju čini se da se radi o tendenciji uspostavljanja vršnjačkog prijateljstva i prosocijalnosti u dobi kada se ispituju uloge pri formiranju vlastitog identiteta. Veći rezultat na supskali samoprocjene Socijabilnost vezan je uz prvi prilog (npr. prijateljsko =6, neprijateljsko=1) pa stoga veći rezultat na supskali upućuje na veću socijabilnost. Cronbach Alpha koeficijent pouzdanosti je 0.88.

Rezultati na supskalama konstruirani su kao obični zbrojevi odgovora na pojedinim česticama koje pripadaju pojedinoj supskali podijeljeni s brojem čestica u supskali kako bi se isključio utjecaj broja čestica na dobivene deskriptivne parametre. U Tablici 2 uočljive su relativno visoke prosječne vrijednosti rezultata na svim supskalama uz isticanje najvišeg rezultata na supskali Socijabilnosti. Varijabilitet rezultata također je podjednak po supskalama. Interkorelacije među supskalama visoke su i pozitivne što ukazuje na upravo proporcionalnu povezanost promatranih samoprocjena (učenici koje svoje ponašanje procjenjuju konvencionalnim također su skloni procijeniti ga socijabilnim i skloni su samoisticanju). Također, učenici koji imaju niske procjene na jednoj supskali, u pravilu imaju niže procjene i na ostalim supskalama.

Tablica 2: Skala samoprocjene socijalnog ponašanja: deskriptivni pokazatelji i interkorelacije subskala.

	M	SD	N	alpha	Konvencionalnost	Samoisticanje
Konvencionalnost	4.69	0.88	8	0.85	1	
Samoisticanje	4.83	0.73	8	0.80	0.53	1
Socijabilnost	5.06	0.82	7	0.85	0.63	0.52

Kako bi se utvrdilo postoje li spolne i dobne razlike među učenicima u rezultatima na skali samoprocjene ponašanja te eventualne interakcijske efekte, provedene su faktorske analize varijance zasebno za svaku supskalu samoprocjene ponašanja. Nisu utvrđene statistički značajne interakcije što ukazuje da su obrasci rezultata za ispitanike različite dobi (od 15 do 18 godina) podjednaki za učenike i za učenice. Također, pošto nisu zadovoljeni preduvjeti homogenosti varijance, napravljene su zasebne analize spolnih razlika i analize dobnih razlika, a rezultati su dodatno provjereni neparametrijskim testovima (Mann-Whitney testom za spolne razlike i Kruskal-Wallis testom za dobne razlike). Neparametrijski testovi potvrdili su nalaze analiza varijance koji su prikazani u Tablici 3, stoga ćemo se u prikazu ograničiti samo na rezultate analize varijance.

Tablica 3: Spolne i dobne razlike u rezultatima subskala Skale samoprocjene ponašanja

	spol		F _{spol} (1. 1123)	dob				F _{dob} (3. 1121)
	muški	ženski		15	16	17	18	
Konvencionalnost	4.61	4.84	17.81***	4.81 ₁₇	4.74 ₁₇	4.53 _{15. 16}	4.71	5.22*
Samoisticanje	4.82	4.86	0.78	4.91 ₁₇	4.87	4.72 ₁₅	4.87	3.57**
Socijabilnost	4.95 ₁₅	5.25	34.72***	5.14 ₁₇	5.11	4.95	5.08	3.06**

Indeks pored aritmetičke sredine rezultata označava dobnu skupinu koja ima statistički značajno različit rezultat uz bonferroni korekciju za višestruke usporedbe.

* $p < 0.05$; ** $p < 0.01$; *** $p < 0.001$

Rezultati pokazuju da adolescentice imaju statistički značajno viši rezultat na supskali Konvencionalnosti i subskali Socijabilnosti, dok nisu utvrđene spolne razlike na supskali Samoisticanja. Analiza razlika po dobnim skupinama pokazuje da skupina sedamnaestogodišnjaka ima najniže prosječne rezultate na sve tri supskale. Višestruke usporedbe dobnih skupina po parovima pokazuju da sedamnaestogodišnjaci imaju statistički značajno niže rezultate od petnaestogodišnjaka na svim supskalama s tim da je na supskali Konvencionalnosti utvrđeno da sedamnaestogodišnjaci imaju statistički značajno niže rezultate i od šesnaestogodišnjaka.

RASPRAVA

Konstruirana je Skala samoprocjene socijalnog ponašanja koju formiraju tri supskale: Konvencionalnost, Samoisticanje i Socijabilnost. Supskala Konvencionalnosti ekstrahirana kao prvi faktor povezan s osam parova pridjeva, zauzima daleko najveći prostor varijabiliteta u samoprocjenama. Supskala se odnosi na samopercepciju adolescenta kroz prizmu vlastitog ponašanja u odnosu na okolinu i u odnosu na ponašanja koja se očekuju ili ne očekuju. S obzirom na pretpostavke psihoanalitičke teorije moglo bi se zaključiti da su odgovori ispitanika na toj supskali povezani s dinamikom djelovanja superega. Istraživanje je provedeno na uzorku adolescentata i moglo se očekivati da će najveći varijabilitet u procjenama upravo pripasti ovom faktoru. Naime, poznato je da upravo tijekom adolescencije dolazi do najznačajnijeg „sudara“ onoga što adolescent prepoznaje i kreira unutar vlastitog identiteta i onoga što se od njega u okolini očekuje. Uzimajući čimbenike vezane uz vrlo jasno definiranje spolnog ponašanja i dovršavanje razvoja spolnih uloga, koji su poduprti i snažnim biološkim djelovanjem unutar samog organizma na hormonalnoj razini, taj je „sudar“ između očekivanja okoline i samog, konkretnog ponašanja adolescenta – a onda i samopercepcije tog ponašanja – definitivno najveći. Premda se radi o pridjevima koji su znatno pod utjecajem socijalne poželjnosti u davanju odgovora, s obzirom na prethodne nalaze možemo pretpostaviti da su oni iskreniji i bliži istini od onih koje bismo dobili da smo se koristili pitanjima uz davanje odgovora na skali Likertova tipa (Friborg, Martinussen i Rosenvinge, 2006). No, ako bismo željeli provjeriti stvarni doprinos u smanjenju pogreške zbog pristranosti po tipu lakog pristajanja na pozitivne odgovore, trebalo bi provesti istraživanje u kojem bismo pored skale ovog tipa, primijeniti i skalu koja mjeri konvencionalnost, a pritom koristi metodu Likertova tipa. Osim toga, s obzirom da se pokazalo da distinkcija između individualističke i kolektivističke kulture ima vrlo visoke psihološke implikacije i prediktivnu snagu u odnosu na samopercepciju, razvoj identiteta i (ne)očekivani odnos pojedinca prema grupi (Nathan, Marcella i Horvath, 1999), može se pretpostaviti je da se radi o faktoru koji bi mogao (pored ostala dva) biti najviše pod utjecajem upravo navedene distinkcije. Ako bi se ovaj faktor promatrao u okviru specifičnosti pojedinih nacionalnosti i kultura u kojima pojedinci žive, kulturalna determiniranost pojedinih parova pridjeva kao što su: odobravano/neodobravano, poslušno/neposlušno, svakako bi došla do izražaja. Nameće se zaključak da bi u daljnjim istraživanjima svakako trebalo voditi računa o mogućim kulturalnim utjecajima na ovaj faktor,

kao i s mogućnošću da bi diskriminantna valjanost ovog faktora u odnosu na kulturalne utjecaje mogla biti znatno veća u odnosu na druga dva. Stoga je uputno provesti daljnja kroskulturalna istraživanja s ovim mjernim instrumentom u cilju provjere navedenih pretpostavki.

S obzirom na drugi faktor pod nazivom Samoisticanje, može se reći da odražava pretpostavljenu egocentričnost srednjeg adolescenta u njegovim pokušajima isticanja i nametanja vlastite osobnosti u svojoj okolini. Drugim riječima, promatrajući osam parova pridjeva koji su obuhvaćeni ovom supskalom, u okviru psihoanalitičke teorije može se pretpostaviti da se radi o djelovanju ega pojedinca. Za ovu bi se supskalu moglo reći da je najbliža ostalim skalama koje su namijenjene mjerenju selfa, odnosno različitih dimenzija istog: samopoimanja, samopoštovanja, vlastite vrijednosti i slično. U svojem je istraživanju, Aidman (1999) prikazao zadovoljavajuće psihometrijske karakteristike Self-Apperception testa (SAT; Aidman, 1997) na temelju kojeg se izračunava implicitni indeks sviđanja samome sebi (Implicit Self-Liking Indeks, ISL), a koji je sastavni dio teorijskog konstrukta vlastite vrijednosti iz područja globalnog samopoštovanja. Konkretno, čestica vrijedno/bezvrijedno jedna je od čestica koja je sastavni dio Aidmanovog testa (1997, 1999) za koji autor navodi da predstavlja jedan od najefikasnijih načina ispitivanja slike o sebi zbog mogućnosti izbjegavanja prije opisanih pristranosti, ali i nekih drugih koje pripadaju u mnogo širu domenu socijalne kognicije (Greenwald i Banaji, 1995), a koje rezultiraju velikim brojem različitih distorzija baziranih na samoprezentaciji. U svakom slučaju, metoda semantičkog diferencijala u ispitivanju slike o sebi i vlastitom ponašanju pokazala se u prijašnjim istraživanjima metodološki adekvatnom. Ovim se istraživanjem nisu provjeravali odnosi postojećih skala s novokonstruiranom, što može biti predmet budućih istraživanja.

Treći je faktor, s obzirom na sedam parova pridjeva na kojima su dobivena najveća faktorska zasićenja, nazvan Socijalnost. Taj faktor ima izraženu i visokodominantnu karakteristiku odnosa prema drugima. Dakle, radi se o tendenciji uspostavljanja vršnjačkog prijateljstva i prosocijalnosti u dobi kada se ispituju uloge pri formiranju vlastitog identiteta. Osim toga, zbog naglašene potrebe za formiranjem i razvojem vlastite spolnosti, ispituju se i područja djelovanja adolescenata u području partnerskih i/ili spolnih odnosa. Pored toga, dolazi do drugačijeg definiranja prijateljstva nego u prethodnim razvojnim periodima, što za posljedicu ima drugačiji pogled na sebe, svoju ulogu, a onda i percepciju samog sebe u odnosima s drugima. Ovaj faktor pored prvog također sadrži dominantnu komponentu okoline, ali ne u smislu naglašenih očekivanja i evaluacije od strane okoline, već u smislu postizanja aktivnog odnosa s tom okolinom (npr. prijatelji), te više u domeni očuvanja mentalnog zdravlja, s obzirom da prijateljstvo i vršnjačka podrška predstavljaju neke od najznačajnijih čimbenika u postizanju vlastite mentalne dobrobiti i adaptiranog ponašanja u zajednici (O'Connor, Laugeson, Mogil, Lowe, Welch-Torres, Keil, Paley, 2012). Stoga ne iznenađuje da se ovaj faktor pokazao kao jedan od sastavnih faktora unutar samopercepcije vlastitog identiteta i ponašanja (u ovom slučaju u odnosu na druge).

Tri dimenzije samoprocjena ponašanja također su znatno međusobno povezane. Visoke korelacije među njima pokazuju da najvjerojatnije sve tri dimenzije potječu iz istog etiološkog prostora razvoja osobnosti gdje su sva tri kompleksa ponašanja (ponašanje usmjereno na očekivanja odraslih, ponašanja zadovoljavanja vlastitih očekivanja i ponašanja interpersonalnosti s bliskim vršnjacima) međusobno povezani u jedinstveni nastup, manifestaciju sebe prema javnosti. Za objašnjenje utvrđenih visokih međusobnih korelacija bitno je osvrnuti se na uvodni dio u kojem je istaknuto da se uz refleksivnost identiteta vezuju i implicitne teorije ličnosti koje ukazuju na važnost samodefiniranja i vlastitog uvjerenja o tome u kojoj je mjeri moguće mijenjati vlastite osobine/sposobnosti ako bi ta promjena dovela do bolje životne prilagodbe (Ziegler i Stoeger, 2010). No isto tako, jednom stečeni identitet ima snažnu potrebu da se uvijek iznova samopotvrđuje, pa se tako biraju ona ponašanja kojima će se učvršćivati jednom formirana slika o sebi (Spinath i sur., 2003; Ziegler i Stoeger, 2010). Drugim riječima, za očekivanje je da će se adolescenti koji se visoko procjenjuju na jednom faktoru, ujedno visoko procjenjivati i na ostalim (uz minimalne pomake) što je ovim radom i potvrđeno.

To bi mogao biti vrijedan podatak za savjetodavni rad u školi s adolescentima. Tako bi se, npr. uz utjecanje na Konvencionalnost trebalo istovremeno utjecati i na Samoisticanje i Socijabilnost ako se kod mladih ljudi ove dobi i polaznika strukovnih škola želi doći do pozitivnih promjena u ponašanju. Pritom posebnu važnost ima konstrukt socijabilnosti u smislu mogućnosti pedagoškog i savjetodavnog djelovanja kroz vršnjačke skupine. U teoriji i praksi poznato je da je upravo utjecajem vršnjaka prosocijalnog ponašanja često moguće postići motiviranost za željene promjene u ponašanju kod adolescenata s rizičnim ponašanjima (Granucci, Gama-che i Clark Hewit, 2006; Gerald i Patton, 2007). Kao što je u uvodu navedeno, namjera je upo-rabe ove skale, radi čega je i konstruirana, je u mogućnosti utvrđivanja povezanosti samopro-cijenjenog socijalnog ponašanja adolescenata i nekih drugih koncepata njihovog socijalnog po-našanja s obzirom na potrebe savjetodavnog i/ili korektivnog rada⁴. Tako je utvrđeno da adolescenti čije ponašanje razrednici procjenjuju dobro adaptiranim svoje ponašanje smatraju primjerenim, ali i nemoćnim, odnosno na razini promatranih dimenzija uglavnom dosegnuto konvencionalnim. Istovremeno, oni adolescenti čije je ponašanje procijenjeno u sferi kršenja društvenih normi i nepoželjnosti, odnosno rizičnosti, svoje ponašanje procjenjuju neprimjere-nim, moćnim, odnosno nekonvencionalnim (Vlah, 2013:163). Zanimljivo je da je socijabilnost samoprocijenjena podjednako visoko kod svih adolescenata, i onih čije ponašanje razrednici smatraju dobro adaptiranim i onih za koje smatraju da imaju rizike ili poremećaje u ponašanju (Vlah, 2013). U drugom istraživanju Vlah i Tatalović Vorkapić (2012:180) utvrđeno je da su uz kontrolu efekata spola i dobi, samoprocjene socijalnog ponašanja slabo, ali značajno povezane s njihovim stavovima prema obrascima ponašanja u socijalnim sukobima. Obrascu suradnje sklonije su bile djevojke i stariji učenici te oni koji svoje ponašanje percipiraju socijabilnim, kon-vencionalnim i nesamoisticajućim. Obrascu izbjegavanja/prilagodbe skloniji su mlađi adoles-centi te oni koji svoje ponašanje percipiraju nesamoisticajućim, konvencionalnim i socijabilnim. Obrascu pobjeđivanja bili su skloniji mladići i mlađi učenici kao i oni koji svoje ponašanje per-ci-piraju samoisticajućim, nesocijabilnim i nekonvencionalnim. Kumulativno gledajući usporedo s navedenim istraživanjima na istom uzorku sudionika, pokazuje se da bi ulaganje u adolescentski osjećaj socijabilnosti, ali osobito u njihov osjećaj konvencionalnosti i nadalje mogao biti snažan čimbenik zaštite i prevencije od nepovoljnog psihosocijalnog razvoja u vidu poremećaja u ponašanju, uz dodatni rad s mladićima na tome. Ne znamo za dodatna istraživanja osim ovog koje je navedeno.

Rezultati ovog rada pokazuju da se adolescentice više procjenjuju u Konvencionalnosti i Socijabilnosti što nije slučaj sa Samoisticanjem kod kojega nema razlika među spolovima. U okvirima šireg istraživačkog projekta ovaj je rezultat usporediv s procjenama adolescentskog ponašanja na razinama poremećaja u ponašanju. Naime, utvrđeno je da razrednici kod adoles-cenata češće nego kod adolescentica procjenjuju poremećaje u ponašanju, teške poremećaje u ponašanju kao i rizičnost za nastanak i razvoj poremećaja u ponašanju (Vlah, 2010). Cilj budu-ćih istraživanja mogao bi biti - utvrditi jesu li Konvencionalnost i Socijabilnost kod djevojaka svojevrsni zaštitni mehanizmi od nastanka i razvoja poremećaja u ponašanju.

Obrazac prosječnih rezultata po skupinama pokazuje moguće opadanje procjena kon-vencionalnosti, samoisticanja i socijabilnosti od 15. do 17. godine uz prestanak trenda opadanja i potencijalni rast u 18. godini. Takve pretpostavke treba provjeriti longitudinalnim istraživa-njem jer dobiveni rezultati mogu biti posljedica efekta kohorte. Najniže samoprocjene sedam-naestogodišnjaka u Konvencionalnosti, Samoisticanju i Socijabilnosti u odnosu na ostale dobne skupine, a osobito u odnosu na petnaestogodišnjake te osobito u Konvencionalnosti i na šes-naestogodišnjake implicira da možda kod adolescenata dolazi do reakcije na negativnu procje-nu okoline njih samih gdje u samoj okolini nema dovoljno poticaja da se njeguju visoke i dobre samoprocjene ponašanja. Moguće je da istovremeno dolazi do adolescentskog bunta prema

⁴ Unutar istog istraživačkog projekta Nataše Vlah „Razine rizika za probleme u ponašanju, obrasci ponašanja u socijal-nim sukobima i samoprocijenjeno ponašanje adolescenata učenika strukovnih škola u Rijeci“

okolini, što rezultira snižavanjem Konvencionalnosti, ali i povlačenje u sebe čemu je posljedica snižavanje Socijalnosti i Samoisticanja u odnosu na raniju životnu dob. Tendencija porasta samoprocjena ponašanja prema višoj životnoj dobi opet upućuje na promijenjenu životnu perspektivu koja se stječe skorim završetkom školovanja i ulaskom u svijet odraslosti. No, ostaje zanimljivo pitanje što se događa sa samoprocjenama ponašanja sedamnaestogodišnjaka u odnosu na njihove mlađe školske kolege i je li ta informacija korisna u planiranju savjetodavnog i pedagoškog rada s njima. Imajući u vidu navedeno, trebalo bi poduzeti sistematičnija istraživanja kako bi se dobili odgovori.

ZAKLJUČAK

Cilj rada bio je konstruirati i predložiti Skalu samoprocjene socijalnog ponašanja adolescenata koja koristi semantički diferencijal, a struktura skale pokušat će se replicirati u glavnom istraživanju. Konstruirana je Skala samoprocjene socijalnog ponašanja koja se sastoji od tri supskale: Konvencionalnost, Samoisticanje i Socijalnost. Nakon što je u predistraživanju provjerena faktorska struktura na inicijalnom setu čestica koje su sadržajno temeljene u implicitnim teorijama ličnosti, eksploratornom su analizom odabrane čestice koje čine supskale zadovoljavajućih metrijskih karakteristika. Struktura skale replicirana je u glavnom istraživanju u kojem su dodatno provjerene metrijske karakteristike te je utvrđeno jesu li rezultati na dobivenim skalama povezani s osnovnim demografskim karakteristikama ispitanika.

Prema samoprocjenama adolescenata na ovom uzorku uočene su relativno visoke prosječne vrijednosti rezultata na svim subskalama uz isticanje najvišeg rezultata na Socijalnosti. Varijabilitet rezultata je podjednak po subskalama. Interkorelacije među subskalama su visoke i pozitivne što upućuje na proporcionalnu povezanost promatranih samoprocjena. Adolescence imaju statistički značajno viši rezultat na Konvencionalnosti i Socijalnosti od adolescenata. Analiza razlika po dobnim skupinama ukazuje da skupina sedamnaestogodišnjaka ima najniže prosječne rezultate na sve tri subskale. U ovom radu izostala je provjera konvergentne valjanosti, uglavnom zbog toga pregledom dostupnih skala nisu pronađene skale koje mjere isti konstrukt kojima bi se mogao utvrditi stupanj konvergentne valjanosti korištene skale, što može biti cilj jednog od budućih istraživanja. U budućim bi se primjenama trebalo usmjeravati na kroskulturalne usporedbe, što osobito vrijedi za supskalu Konvencionalnost koja nosi najveći postotak varijance. Također je potrebno provesti longitudinalnu provjeru razlika prema dobnim skupinama.

LITERATURA

- Aidman, E. V. (1997). *The Self. Apperception Test: a technical manual*. Melbourne, Australia: InterMind.
- Aidman, E. V. (1999). Measuring individual difference in implicit self-concept: initial validation of the self-apperception test. *Personality & Individual Differences*, 27(2), 211-228.
- Bregant, (1968). Psihološki aspekti odgojne zapuštenosti. O pojmu i nazivu poremećaja ponašanja i osobnosti kod djece i mladih. *Osvrti. Savez društava defektologa Jugoslavije*, 1(1), 1-10.
- Cross, T. L. (2001). Gifted Children and Erikson's Theory of Psychosocial Development. *Gifted Child Today*, 24(1), 54-57.
- Dweck, C. S., Chiu, C. i Hong, Y. (1995). Implicit theories and their role in judgements and reactions: a world from two perspectives. *Psychological Inquiry*, 6(4), 267-285.
- Erikson, Erik H. and Joan M. (1997). *The Life Cycle Completed: Extended Version*. New York: W. W. Norton

- Friborg, O., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H. (2006). Likert-based vs. Semantic differential-based scorings of positive psychological constructs: A psychometric comparison of two versions of a scale measuring resilience. *Personality & Individual Differences*, 40(5), 873-884.
- Furnham, A. (1986). Response bias, social desirability and dissimulation. *Personality & Individual Differences*, 7(3), 385-400.
- Galambos, N., L., Tilton-Weaver, L. C. (2000). Adolescents' Psychosocial Maturity, Problem Behavior, and Subjective Age: In Search of the Adultoid. *Applied Developmental Science*, 4(4), 178-192.
- Galambos, N., L., Albrecht, A., K., Jansson, S., M. (2009). Dating, Sex, and Substance Use Predict Increases in Adolescents' Subjective Age across Two Years. *International Journal of Behavioral Development*, 33(1), 32-41.
- Gamble, C. W., Watkins, C. E. (1983). Combining the Child Discipline Approaches of Alfred Adler and William Glasser: A case study. *Individual Psychology: The Journal of Adlerian Theory, Research and Practice*, 39(2), 156-164.
- Gerald, K., Patton, W. (2007). Adolescent Peer Counselling: Enhancing the Natural Conversational Helping Skills of Young People. *Australian Journal of Guidance and Counselling*, 17(1), 8-48.
- Glasser, W. (2000). School violence from the perspective of William Glasser, *Professional School Counseling*, 4(2), 77-81.
- Granucci, E. A., Gamache, P., Clark, Hewit, B. (2006). Effects of Peer Mentors on Work-Related Performance of Adolescents With Behavioral and/or Learning Disabilities. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8(4), 244 – 251.
- Greenwald, A. G. i Banaji, R. (1995). Implicit social cognition: attitudes, self esteem and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4-27.
- Haight, M., i Shaughnessy, M. F. (2003). An Interview with William Glasser, <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=6&hid=15&sid=80d0a38e-7d0e-4029-b2b6-95f9e3d0e5f4%40sessionmgr10> (12.12.2010.).
- Havighurst, R., J. (1972). *Developmental tasks and education*. 3d ed. New York: McKay.
- Lacković-Grgin, K. (2006). *Psihologija adolescencije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Lewin, K. (1939). Field theory and experiment in social psychology: Concepts and methods. *American Journal of Sociology*, 44(1), 868-896.
- Luca-Mrđen, J., Milanović Lambeta, A., Škovrlj, K., Bačan, M. (2006). *Trebamo li brinuti? Priručnik o adolescentima za roditelje i stručnjake*. Poliklinika za zaštitu djece Grada Zagreba. Zagreb.
- Manning, M., L. (2002). Havighurst's Developmental Tasks, Young Adolescents, and Diversity. *Clearing House*, 72(6), 75-79.
- Marangunić, M. (2004). Poremećaj u ponašanju, U: Nikolić, S. (ur.), *Dječja i adolescentna psihijatrija*. (129-141) Školska knjiga. Zagreb.
- Moser, E. (2006). Sigmund Freud. <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?vid=16&hid=110&sid=05275914-3165-4ff1-b27d-5b5465368ea9%40sessionmgr104&bdata=Jmxbmc9aHlmc2l0ZT1laG9zdC1saXZl#db=f5h&AN=19551668> (14.2.2012.)
- Munley, P., H. (1975). Erik Erikson's Theory of Psychosocial Development and Vocational Behavior. *Journal of Counseling Psychology*, 22(4), 314-319.
- Nathan, J. H., Marsella, A. J., Horvath, A. M. i Coolidge, F. L. (1999). The concepts of individual, self, and group in Japanese national, Japanese-American, and European-American samples: A semantic differential analysis. *International Journal of Intercultural Religion*, 23(5), 711-725.
- Knowles, E. S. i Nathan, K. T. (1997). Acquiescent responding in self-reports: Cognitive style or social concern? *Journal fo Research in Personality*, 31(2), 293-301.
- Knowles, E. S. i Condon, C. A. (1999). Why people say „yes“: A dual-process theory of acquiescence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(2), 379-386.
- O'Connor, M.J., Laugeson, E.A., Mogil, C., Lowe, E., Welch-Torres, K., Keil, V., Paley, B. (2012). Translation o fan Evidence-Based Social Skills Intervention for Children with Prenatal Alcohol Exposure in a Community Mental Health Setting. *Alcoholism – Clinical and Experimental Research*, 36(1), 141 – 152.
- Piaget, J. (1953). *The origins of intelligence in children*. . New York: Basic Books.

- Rieff, P. (1955). The Life and Work of Sigmund Freud: The formative Years and the Great Discoveries. *World Politics*, 7(2), 293 – 305.
- Rose, S., E. (2003). The Relationship Between Glasser's Quality School Concept and Brain – Based Theory. *International Journal of Reality Therapy*, 22(2), 52-56.
- Selman, R., L. (1975). A Structural-Developmental Model of Social Cognition; Implications for Intervention Research. Full Text from ERIC Available online: <http://www.eric.ed.gov/contentdelivery/servlet/ERICServlet?accno=ED122918>
- Spinath, B., Spinath, F. M., Reimann, R. i Angleitner, A. (2003). Implicit theories about personality and intelligence and their relationship to actual personality and intelligence. *Personality & Individual Differences*, 35(4), 939-951.
- Sujoldžić, A., Rudan, V., De Lucia, A. (2006). *Adolescencija i mentalno zdravlje*. Zagreb: Institut za antropologiju, Hrvatsko antropološko društvo.
- Thurstone, L. L. (1947). *Multiple factor analysis*. Chicago: University of Chicago Press.
- Vlah, N. (2010). Procjena učenika strukovnih škola na razinama poremećaja u ponašanju Primorsko-goranske regije. 3. *hrvatski kongres socijalnih pedagoga s međunarodnim sudjelovanjem „10 + Snage socijalne pedagogije“*, u organizaciji Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i Hrvatske udruge socijalnih pedagoga 23.-25. 04. 2010. Zagreb, <http://www.husp.hr/index.php?/cro/Strucni-skupovi/3.-Kongres-socijalnih-pedagoga-s-medunarodnim-sudjelovanjem> (6.2.2012.)
- Vlah, N. (2013). Samoprocjena ponašanja adolescenata na različitim razinama poremećaja u ponašanju. *Napredak*, 154(1-2), 149-166.
- Vlah, N., Tatalović Vorkapić, S. (2012). Samopercepcija socijalnog ponašanja kao prediktor stava prema obrascu ponašanja u socijalnim sukobima adolescenata. *Kriminalističke teme*, 12(3-4), 165-185.
- Zeeman, R. D. (2006). Glasser's Choice Theory and Purkey's Invitational Educational – Allied Approaches to Counseling and Schooling. *International Journal of Reality Therapy*, 26(1), 14-17.
- Ziegler, A. i Stoeger, H. (2010). Research on a modified framework of implicit personality theories. *Learning & Individual Differences*, 20(4), 318-326.
- Zlatar, J. (2008). Anthony Giddens: Refleksivna projekcija osobnosti. *Revija za sociologiju*, 39(3), 161–182.

The Scale of Self-Assessment of Social Behavior of Adolescents

Abstract: The aim was to develop a Scale of self-assessment of social behavior of adolescents and to verify its psychometric characteristics, and we will attempt to replicate the scale structure in the main research. The semantic differential method was used with respect to postmodernist concept of reflexive projection of personality. In the pilot study with 300 students in vocational schools (58% male; 15-19 years, $M = 16.06$, $SD = 0.96$) a total of 64 semantic differential method pairs of adjectives were established, grounded in the implicit theories of personality. The factor structure was verified with exploratory factor analysis, and pairs of adjectives were selected to formulate subscales of satisfactory psychometric properties: Conventionality, Self-promotion and Sociability. The structure of the proposed scale was replicated in the main study conducted on 1125 students of vocational schools (63% male; 15-18 years, $M = 16.46$, $SD = 1.01$). There were relatively high average values found in all subscales. The intercorrelations among the subscales were high and positive, indicating a connection between the observed self-assessment. It was determined that female adolescents have a significantly higher score on the Conventionality and Sociability than male adolescents. The analysis of differences by age group indicated that seventeen-year-old participants had the lowest average scores on all three subscales. The obtained dimensions of adolescent self-assessment were discussed, and the possibilities of contribution of these results in advisory work with adolescents in vocational schools were implied.

Keywords: adolescents, self-rated behavior, semantic differential method, students of vocational schools

Skala zur Selbstbewertung des Sozialverhaltens von Jugendlichen

Zusammenfassung: Dieser Artikel zielt darauf ab, die Skala zur Selbstbewertung des Sozialverhaltens von Jugendlichen unter Verwendung des semantischen Differenzials zu erstellen und vorzuschlagen. Es wird auch versucht, die Skalenstruktur in der Hauptforschung zu replizieren. Die semantische Differenzierungsmethode wurde dabei verwendet und durch das postmoderne Konzept der reflektierenden Persönlichkeitsprojektion unterstützt. In der Voruntersuchung, die 300 Berufsschüler umfasste (58 % männlich, 15 bis 19 Jahre, $M = 16,06$, $SD = 0,96$), wurden 64 Adjektive basierend auf den impliziten Persönlichkeitstheorien ermittelt. Die Faktorstruktur wurde mithilfe der explorativen Faktoranalyse verifiziert und diejenigen Elemente wurden ausgewählt, welche die Subskalen zufriedenstellender metrischer Merkmale bilden: Konventionalität, Selbstbehauptung und Geselligkeit. Die Skalenstruktur wurde in der Hauptuntersuchung mit 1.125 Berufsschülern (63 % Männer, 15 bis 18 Jahre, $M = 16,46$, $SD = 1,01$) wiederholt. In allen Subskalen wurden relativ hohe Mittelwerte beobachtet. Die Wechselbeziehungen zwischen den Subskalen sind hoch und positiv, was auf die Korrelation der beobachteten Selbstbewertungen hinweist. Es wurde festgestellt, dass adoleszente Mädchen statistisch signifikant höhere Ergebnisse in Bezug auf die Konventionalität und Geselligkeit erzielten als männliche Jugendliche. Die Analyse der altersbezogenen Unterschiede deutet darauf hin, dass die Gruppe der Siebzehnjährigen die niedrigsten Durchschnittswerte in allen drei Subskalen aufweist. Die erzielten Dimensionen der Selbstbewertung des Verhaltens von Jugendlichen werden in der Diskussion interpretiert, wobei die Möglichkeit der Anwendung der erzielten Ergebnisse in der Beratungsarbeit in Berufsschulen impliziert wird.

Schlüsselwörter: Jugendliche, semantische Differenzierungsmethode, Selbstbewertung des Verhaltens, Berufsschüler